

INDEKS KNJIGA

Već u prvom odeljku *Varoš zlih volšebnika* uočavaju se tri konstante (božanstvenost, zvuk /muzika/ tišina, svetlost), koje će postati osnovne premise i ostalih zbirki Vinaverovih. Iz ujedinjenja ovih konstanti čini se da proizlazi shvatanje da se ove peme temelje na čvrstom uverenju o bitnim vezama poezije i metafizike. Najjednostavniji primer za to je pesma *Trenutak sunčokreta*:

Zlatnog ognja sunovrat,
Pričest sunca sa vrhova,
Uznesenje plamnih snova
U pustinjski žarki sat

Svetmir strasnim stignut znanjem
Začaran je obasjanjem
U vatreni sunčokret.

U čemu je opravданje čudnog opstanka čovекovog? Ako život čine sadržaj i smisao opstanka sveta – zašto, tada, mora biti ljudskog? Životinje i bilje su tako mnoštveni – zar to nije dovoljno? Ali i biljka je uzbudena očekujući dolazeće, i ona raste iz srca poput čoveka. Pravi svet nastaje u nutrini srca. Ono odnosi sobom pesnika u stvaralačke dubine, u pesničku ekstazu:

I mrmljahu reči tamnih obećanja,
I tamne enigme, i volševna znanja...
Tajanstveno daljni stijahu kristali...

Za pesnika je »pesma božanska« i vodi ga u bezdane beskraje tih«. A, konačno: »Nešto će drevno u nama / Da likuje tajno«. Mislići istoriju, dakle, za pesnika ne znači mislići jedinstvo različitog i bolnog i tragičnog u njenom izvoru: čoveku (mada su sutorom obojeni stihovi u *Ratnim drugovima*). Zemlji se uvek vraćamo da je često smrću uzljubimo. Sećanjem i kazivanjem sve više se približavamo žudenom početku (takva ekspanzivna vrednost reči vidljiva je u centralnim pesmama ovog izbora: *Velikim prostranstvima*) i (*I nama recite Veliku Reč*).

Nema u Vinaverovoj poeziji dvojstva božanstvenost / svet, jer bi se duhom same razlike negiralo savršenstvo. Tako i tu u pogledu kosmičkog reda nema dileme o celovitosti pesnikova bića. Do svetosti se ne dolazi vrlinom, u životu je vidljiva demonska svetost koju razliku zasniva na prisutnosti suprotnosti besmrtnosti i samopostojanosti, a to je put prema istom, put ka utočištu. Iz ovih pesama proističe spoznaja da je vazda samo jedan i vazdasti Svetionik obasjavao tamom zastrta obzorja (zbirke *Cuvari sveta, Evropska noć*) što mame čoveka i s njim gasnu.

Ovaj izbor pesama ne daje potpunu sliku Vinaverove misli, ali pruža uvid u nju, u njenu strasu želu za rešavanjem čovekovih problema, u izuzetno poverenje u smisao čovekovog postojanja i mir koji iz njega proizlazi i, konačno, pruža nam odgovore na pitanja postavljena u Pavlovićevom predgovoru: »Da li će se shvatiti put ka voljenju njegovih [Vinaverovih] pesama, da li će se stvoriti potreba da se one čitaju? Da li će se poverovati u njegovu lepotu? Naći lepotu nije ništa drugo nego otkriće univerzalnog (koje se traži u pojedinačnom). To univerzalno je ona konstanta božanstvenosti u Vinaverovoj poeziji. Kada se ona uoči pruža nam estetsko uzbudjenje.

Mirjana D. Stefanović

RANKO RISOJEVIĆ: „UMJETNOST MARIJE TEOFIFOLOVE“

»Svjetlost«, Sarajevo, 1973.

Ranko Risojević (rođen 1943) objavio je tri zbirke pesama: *Vid tame* (1967), *Vreme i vrt* (1971) i *Tako, ponekad* (1972).

Knjigom kratkih priča *Umjetnost Marije Teofilove* Ranko Risojević iskazao se kao dobar pripovedač čije iskustvo pisana ima za nas, u ovom času, izvesnu književno-društvenu aktuelnost. Risojević je stazio sebi u zadatku da iskuša mogućnosti didaktičkog dejstva kratke proze na svest čitaoca. Samim tim on je potisnuo u drugi plan pitanje prozogn izraza našavši alibi za svoj stav u tezi o neophodnosti zahvata proze u tkivo savremenosti, izričito aktualizujući položaj pojedinca u socijalističkom, samoupravnom društvu.

Ovaj podatak značajno obavezuje autora ali je, takođe, bitan za kritičku procenu njegove proze. Diskusije o odnosima pisac – književno delo – društvo, sve određenje u zahtevu za idejnim angažovanjem literature u utvrđivanju i osvajavanju bitnih socijalno-psiholoških problema naše zajednice, u knjizi *Umjetnost Marije Teofilove* dobile su, jederal od mogućih, konkretne odgovore.

Osnovna tendencija ove proze je da označi tipične društvene situacije u kojima se ličnost sukobljava bilo sa represijom sredine ili sa sopstvenom otuđenom svešću, kao i potrebom da ili prevlada i razreši konfliktnu situaciju afirmativno ili njome bude konačno poražena i svedena na potrošni materijal društva.

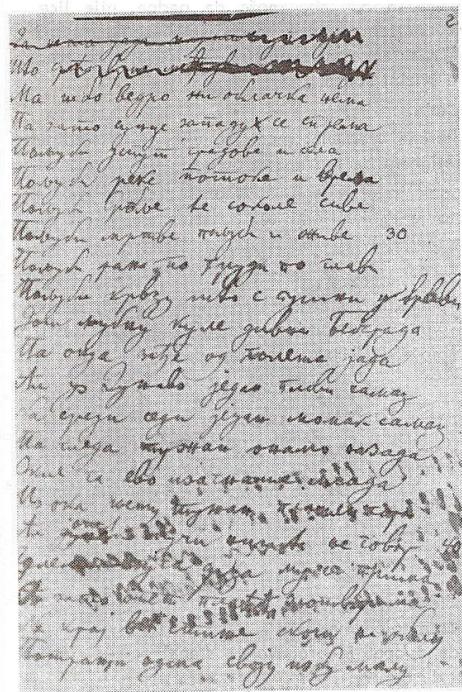
Risojević, od priče do priče, beleži čitavu skalu individualnih i kolektivnih, moralnih, psiholoških i idejnih frustracija. Osnovne teme su: socijalna nejednakost, hipokrizija, hijerarhijsko ustrojstvo međuljudskih odnosa, manjakalnost potrošačke psihologije, iznevereni idealni, nesposobnost adaptacije u izmenjenim životnim uslovima, jednodimenzionalnost ličnosti, lažni humanizam itd.

Risojević priča jednostavno, često se direktno obraćajući čitaocu ili licu iz proze, kontrastirajući dva oprečna stava o pitanjima od sudbinske važnosti za savremenog čoveka. U većini priča događa se klasični sukob »dobra« sa »zlim«. Ovaj shematičam najviše ide na štetu književnih vrednosti knjige *Umjetnost Marije Teofilove*.

Autor se apologetski stavlja u službu »dobra« i čitaocu preostaje da pasivno evидентira situacije, ličnosti i postupke prema kojima je pisac smatran za potrebljano da se opredeli. Kako je većina priča »iz savremenog života«, sa izraženom didaktičkom osnovom, *Umjetnost Marije Teofilove* zadobija jednosmernu funkciju – ona je angažvana. U tom smislu ima uslove da bude, ukoliko se radi o uticaju na svest zamišljenog, »prosečnog« čitaoca, – društveno korisna. Njena korisnost troši se u podsticanju čitaoca za pozitivne ciljeve. Ti pozitivni ciljevi bliski su mentalitetu našeg čoveka (tradicionalno shvaćenog), njegovoj težnji za poštijenjem, zajedništvom u dobru i zlu, pravičnošću, čoštjstvom i junaštvo, otporu prema ugnjetavanju i socijalnoj nepopravci itd. U skladu sa ovom funkcijom, Risojevićeve priče bliske su obrascima narodne priповetke (bio jednom). Negativitet didaktičke tendencije uslovljava u znatnoj meri umravljenost jezika ove proze, njegovu svedenost na jednu funkciju, pravolinjsko kretanje u prostoru uprošćenog koncepta. Neumoljiv je zaključak, do kojeg dolazimo, da ponovo čitamo stare priče, prilagođene novim uslovima, vremenu i ljudima. Cena zanemarivanja književnih vrednosti da bi se »dublje« sagledala situacija savremenog čoveka u ovoj knjizi je previsoka. Kao i uvek, kad se umetničko javlja kao »primenjenos«, rezultat je drugorazredni, potrošni produkt.

Knjizi *Umjetnost Marije Teofilove* ostavljen je realni prostor uticaja u sadašnjem vremenu, a već danas je stavljen znak pitanja na mogućnost da svoju sadašnju aktuelnost emituje i sutra. Kako je pisanje rad, jednak svim drugim ljudskim poslovima. *Umjetnost Marije Teofilove* ne može biti optužena za nešto što nije želela da dosegne. Njeni poučni ciljevi ostvarljivi su i postignuti standardnom književnom tehnikom.

Jameri sebi sjajom dinozinskim jezerci. Galerija muških i ženskih
boj i igarača u srušenim srušenim
sviblju itd. u ovoj. Dinozinskom mogramu se srušen
denim mogram i srušenim srušenim
članom se srušenim srušenim

Rankov rukopis (eksponat muzeja grada novog sada – depadans sremski karlovci)

STANISLAV VINAVER: »EVROPSKA NOĆ I DRUGE PESME«

Srpska književna zadruga, Beograd, 1973.

Miodrag Pavlović, pisac predgovora i sastavljač ove knjige, mada svestan nedovoljnosti delimičnog zahvata svakog izbora poezije, odlučio je se za »lirsko-refleksivnu liniju« Vinaverova pesništva, koja tematizuje određeni vid umetničkog iskustva. Bilo je to ponovno čitanje Vinavera i dočaravanje novih misaonih i emotivnih vrednosti ove poezije. Predgovor jasno daje odgovor koji se elemenat pesništva može smatrati relevantnim pri određivanju duhovne i izražajne specifičnosti dela. Poezija ovog pesnika uporno se obraća pronalaženju autotongovog govora iz vlastitog medija. Tako dobijamo knjigu u najsrećnijoj unutrašnjoj ravnoteži.